

Yayın Geliş Tarihi (Submitted): Haziran/June-2025 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Eylül/October-2025

Ailede Mahremiyetin İzini Sürmek: Kuşaklararası Bir Dönüşümün Sosyolojik Analizi*

Tracing Privacy in the Family: A Sociological Analysis of an Intergenerational Transformation

Arş. Gör. Dr. Semanur GÜRBÜZ TEPELER¹, Prof. Dr. Mustafa MACİT²

Öz

Bu çalışma, aile mahremiyeti olgusunun kuşaklararası düzlemde geçirdiği dönüşümü incelemeyi amaçlamaktadır. Mevcut literatürdeki teorik boşluk ve ihtiyaçtan hareketle, çalışmanın temel problemi, farklı kuşakların aile mahremiyeti algılarının ne olduğu ve aile mahremiyetinin kuşaklararası düzlemde nasıl dönüştüğüdür. Çalışma, aile mahremiyetinin kuşaklar arası sosyo-kültürel farklılıklarını ve bu farklılaşmanın ardında yatan toplumsal, kültürel, dini, ekonomik, teknolojik vb motifleri ve koşulları anlamayı hedeflemektedir. Bu araştırmada nitel durum çalışması yöntemi ve iç içe geçmiş çoklu durum deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda 14 anne-kız çiftiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler tematik analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, aile mahremiyetinin kuşaklar boyunca sabit bir yapı olmadığını; toplumsal, kültürel ve teknolojik dönüşümlerle birlikte sürekli olarak yeniden inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Anneler kuşağında mahremiyetin daha çok sessizlik, denetim ve itaat çerçevesinde şekillendiği; genç kuşakta ise daha açık, iletişime dayalı ve birey merkezli bir anlayışın öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte çalışma, mahremiyetin aile içi ilişkilerde düzenleyici bir unsur olarak işlevselliğini koruduğunu ve bazı normatif sınırların kuşaklar arasında devamlılık gösterdiğini ortaya koyarken; bu süreklilik ve dönüşüm boyutlarını bir arada ele alarak, aile ilişkilerindeki değişimi çok boyutlu bir perspektiften değerlendirmektedir. Araştırma, bu yönüyle literatüre katkı sağlaması; aile, toplumsal cinsiyet ve mahremiyet kavramlarının etkileşimini daha derinlemesine anlamaya yönelik yeni perspektifler geliştirmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyetin dönüşümü, aile mahremiyeti, kuşak sosyolojisi, toplumsal cinsiyet rolleri.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This study aims to examine the transformation of the concept of family privacy across generations. Based on the theoretical gap and need identified in the existing literature, the main problem of this study is to examine what the perceptions of family privacy are across different generations and how family privacy has been transformed in the intergenerational context. The study seeks to explore the socio-cultural differences in family privacy between generations and to understand the underlying social, cultural, religious, economic, technological, and other contextual factors driving this differentiation. A qualitative case study method and an embedded multiple case design were employed in this research. In this context, in-depth interviews were conducted with 14 mother-daughter pairs, and the data were analyzed using thematic analysis.

*Bu araştırma, Prof. Dr. Mustafa Macit danışmanlığında hazırlanan “Mahremiyetin Kuşaklararası Dönüşümü” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

¹Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, semanur.gurbuz@atauni.edu.tr.

²Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, macitm@atauni.edu.tr.

The findings reveal that family privacy is not a fixed structure across generations; rather, it is continuously reconstructed in response to social, cultural, and technological transformations. In the mothers' generation, privacy tends to be shaped by silence, control, and obedience, whereas among the younger generation, a more open, communication-based, and individual-centered understanding of privacy is prominent. Nonetheless, the study also shows that privacy continues to function as a regulatory element in family relationships and that certain normative boundaries persist across generations. By addressing both continuity and transformation, the research evaluates changes in family relationships from a multidimensional perspective. In this regard, the study contributes to the literature and aims to offer new perspectives for a deeper understanding of the interaction between family, gender, and the concept of privacy.

Keywords: Transformation of privacy, family privacy, intergenerational transformation, gender roles.

Paper Type: Research

Giriş

Aile, toplumsal yaşamın temel yapı taşlarından biri olarak, bireyler arası sınırların, rollerin ve değerlerin şekillendiği başat bir mahremiyet alanıdır. Eşler, ebeveynler, çocuklar ve kardeşler arasındaki çok boyutlu ilişkiler, mahremiyetin hem üretildiği hem de sürdürüldüğü sosyal bir zemin sunar (Akın, 2022; Dereli, 2022, s. 202). Yaş, cinsiyet ve kuşak farklarına bağlı olarak çeşitlenen bu ilişkiler, aile içinde farklı mahremiyet biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olur. Evlilik ilişkileri, ebeveynlik pratikleri ve toplumsal cinsiyet temelli roller, mahremiyetin çok katmanlı doğasını belirlerken; aile üyeleri arası sınırları belirlemesinin yanı sıra toplumsal normların inşasında da etkili olur.

Aile, hem mahremiyet normlarının kuşaklar arası aktarımında hem de bu normların gündelik yaşamda yeniden üretilmesinde belirleyici bir rol oynar (Fahey, 1995). Akrabalık ilişkileriyle birlikte aile, mahrem alanların sınırlarını ve bu alanlarda kurulan ilişkilerin biçimini belirleyen temel toplumsal yapıdır (Altunsu Sönmez, 2014, s. 121). Mahremiyetin en güçlü şekilde yaşandığı yer olan aile (Yıldırım, 2018, s. 99) yalnızca fiziksel ayrışmayı değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal mesafelerin düzenlenmesini de içerir. Böylece aile, hem iç bütünlüğünü koruyan hem de dış dünya ile sınırlarını belirleyen bir mahremiyet zemini oluşturur (Akın, 2022, ss. 390-395).

Aile içi mahremiyet, hem yapısal koruma hem de psikolojik destek işleviyle çok katmanlı bir anlam taşır. Öncelikle, dış müdahaleleri engelleyerek iç sorunların aile içinde çözülmesini sağlar ve bu yönüyle bir güvenlik mekanizması oluşturur. Aynı zamanda, bireylerin toplumsal baskılardan uzak, kendi değerlerini ve ilişki biçimlerini geliştirmelerine olanak tanır. Özellikle çocuklar için mahremiyet, hata yapabilecekleri, yargılanmadan kendilerini ifade edebilecekleri güvenli bir alan sunar. Bu alan, hem öz saygının gelişimini destekler hem de toplumsal normlara karşı geçici bir koruma sağlar (Bates, 1964, s. 433).

Toplumsal yapının dönüşümü kurumların yapısını ve aralarındaki ilişkileri de yeniden biçimlendirmektedir. Bu dönüşümden en çok etkilenen kurumlardan biri olan aile, mahremiyet anlayışındaki değişimle birlikte iç sınırlarını, rollerini ve ilişkiel örüntülerini yeniden kurmaktadır. Mahremiyet, bireyselleşmenin, toplumsal esnekliğin ve modern yaşamın dinamiklerinin etkisiyle sürekli yeniden üretilen bir ilişkiellik biçimine dönüşmektedir. Bu bağlamda mahremiyetin dönüşümü aile kurumunun yeniden yapılanmasını etkileyen temel bir toplumsal dinamik olarak değerlendirilmektedir (Akın, 2022, s. 390).

Aile mahremiyeti, aile bireylerinin duygusal, fiziksel ve sosyal sınırlarını koruyan; aileye özgü bilgi, davranış ve ilişkilerin dış müdahalelere kapalı tutulmasını sağlayan, aynı zamanda bireylerin kendilerini güvende hissedebilecekleri özel bir alanı ifade eder. Bu mahremiyet, hem mekânsal sınırlar (ev içi yaşam, odalar, özel alanlar) hem de ilişkiel sınırlar (duygusal paylaşımlar, cinsellik, aile içi çatışmalar gibi hassas konular) üzerinden inşa edilir. Aile

mahremiyetinin dönüşümü ise aile içi özel alanların, değerlerin, sınırların ve ilişkilerin zamanla farklılaşarak yeni biçimler kazanmasını ifade eder. Çalışma özelinde bu kavram, önceki kuşak ile sonraki kuşak arasındaki aile mahremiyeti algılarındaki değişimi ortaya koyar. Bir kuşağın aile meselelerine, ilişkilere ya da sınırlara dair yaklaşımının sonraki kuşak tarafından yeniden yorumlanması veya farklı şekilde deneyimlenmesi bu dönüşümün temel göstergelerindendir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Aile mahremiyetinin dönüşümü, kuşaklar arası ilişkilerde özellikle anne-kız ve baba-kız etkileşimleri üzerinden belirgin biçimde izlenebilmektedir. Kadınların çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde edindikleri mahremiyet anlayışları ve ebeveynleriyle kurdukları ilişkiler, bu dönüşümün somutlaştığı temel alanlardandır. Bu bağlamda, çalışmanın temel problemi, farklı kuşakların aile mahremiyeti algılarının ne olduğu ve aile mahremiyetinin kuşaklararası düzlemde nasıl dönüştüğüdür. Araştırmanın amacı, aile mahremiyeti olgusunun farklı kuşaklarda nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak ve bu dönüşümün ardında yatan sosyo-kültürel, ekonomik, dini ve teknolojik motifleri analiz etmektir.

Türkiye’de aile mahremiyetine ilişkin akademik çalışmalar, bu olgunun dönüşümünü çeşitli toplumsal dinamikler çerçevesinde ele almakta ve aile yapısındaki etkilerini tartışmaktadır. Canatan ve Avşar (2019), ebeveyn ve ergen çocuklar arasındaki mahremiyet algısını sosyal medya bağlamında incelerken; Kaplan (2019) mahremiyetin dinî boyuttaki dönüşümünü, Diyanet Alo Fetva Hattı’na gelen sorular üzerinden değerlendirmiştir. Yılmaz (2022), toplumsal değişimin aile yapısındaki kırılmalarla ilişkisini ele alırken; Güloğlu (2022), baba figürünün otoriter konumundaki dönüşüme odaklanmıştır. Kocatepe ve Bilgi’nin (2018), çalışması ise, annelerin yaşam öykülerinden hareketle babalık imgesini ve bu imgenin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisini ele almakta; böylelikle aile içi mahremiyetin, cinsiyetçi iş bölümü ve otorite ilişkileri üzerinden nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir. Ancak aile mahremiyetini kuşaklar arası tarihsel, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla ele alan çalışmalar sınırlıdır. Bu araştırma, anne-kız ve baba-kız ilişkileri üzerinden farklı kuşakların mahremiyet algılarındaki değişimi inceleyerek literatürdeki boşluğu doldurmakta ve aile mahremiyetinin dönüşümünü geniş bir çerçevede ele alarak sosyolojik dinamiklerin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu araştırma, aile ve mahremiyet kavramları arasındaki ilişkiyi sosyo-kültürel bağlamda ele alarak, aile yapısındaki değişim, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile mahremiyetinin dönüşümüne dair mevcut literatürde sınırlı olarak ele alınan konulara özgün ve derinlikli bir bakış sunması bakımından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

Araştırmanın yöntemi, problemin doğasına uygun olarak durum çalışması şeklinde tasarlanmıştır. Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşamda sınırlandırılmış bir sistemi veya çoklu durumları ayrıntılı ve derinlemesine incelemesine olanak tanıyan bir yöntem olarak, karmaşık sosyal olguları anlamada önemli bir yaklaşım sunar (Yıldırım & Şimşek, 2016). Özellikle mahremiyet gibi dinamik bir kavram, bireysel ve toplumsal faktörlerle iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda durum çalışması, kuşaklar arası farklılaşmaları ve bu farklılaşmaların altında yatan dönüşüm dinamiklerini daha derinlemesine anlamak için uygun bir araçtır; çünkü mahremiyetin algısal boyutlarının yalnızca bireysel deneyimlerle değil, toplumsal bağlam ve kuşaklar arası etkileşimle de şekillendiği bilinmektedir. Yin’in (2017) durum araştırması sınıflandırmasından hareketle, iç içe geçmiş çoklu durum deseni tercih edilmiş ve aile mahremiyetinin dönüşüm süreci bu yapı üzerinden analiz edilmiştir. Temel durum birimi “aile mahremiyetinin dönüşümü” olarak belirlenmiş; “anne-kız ilişkisi” ve “baba-kız ilişkisi” ise iki alt durum birimi olarak yapılandırılmıştır. Her alt durum, kuşaklar arası mahremiyet algılarını karşılaştırmalı biçimde incelemeye imkân tanıyan bağımsız analiz birimleri olarak ele alınmıştır.

Kuşak kavramı, mahremiyetin tarihsel ve sosyolojik bağlamda incelenmesine katkı sağlayan kavramsal bir araç olarak kullanılmıştır (Nacak, 2019). Bu çalışmada kuşakların belirlenmesinde, sosyoloji literatürüne özellikle Amerikan sosyal bilimler geleneğinden aktarılan

ve literatürde sıklıkla kullanılan X, Y veya Z kuşağı gibi evrensel kategorilerden ziyade, sosyolojik gerçekliği ve kültüre özgü toplumsal değişim dinamiklerini daha sağlıklı yakalayabilmek amacıyla aile içindeki iki kuşak tercih edilmiştir. Böylelikle, genellemeci kuşak sınıflamalarına bağlı kalınsız, kültürel bağlamda aile içerisinde somut olarak yaşanan dönüşümler aile içinde iki kuşağın mahremiyet algıları üzerinden incelenebilmiştir. Bu yaklaşım, hem araştırmanın özgünlüğünü artırmakta hem de kuşaklararası mahremiyet algısındaki değişimleri yerel kültürel bağlamla ilişkilendirerek daha derinlikli bir analiz imkânı sunmaktadır. Her iki kuşağın aynı aileden seçilmesi, *“ortak kültürel değerler içinde gelişen farklı mahremiyet pratiklerini doğrudan karşılaştırma olanağı”* (Bengtson, Elder, & Putney, 2012) sunmaktadır. *“Mahremiyetin yalnızca toplumsal etkilerle değil, aile içi değer aktarımıyla da biçimlendiği”* (Mannheim & Kecskemeti, 1952); bu nedenle aynı aile bağlamında yapılan analizlerin süreklilik ve dönüşüm ilişkisini daha açık ortaya koyacağı düşünülmüştür.

Araştırmada önce her iki kuşağın anne-kız ilişkilerindeki mahremiyet algıları, ardından baba-kız ilişkilerine dair deneyimleri analiz edilmiştir. Bu analizlerin ardından kuşaklar arası karşılaştırmalar yapılarak aile mahremiyetinin dönüşüm dinamikleri ortaya konmuştur. Kuşaklar arasındaki farklılıklar, bireysel deneyimlerin toplumsal yapıyla nasıl ilişkilendiğini ve kolektif mahremiyet kültüründeki değişimi göstermektedir. Aynı boyutlar üzerinden yapılan karşılaştırmalar, durum çalışması yaklaşımıyla derinleştirilmiş ve kuşaklar arası sosyokültürel dönüşümün izlenmesi sağlanmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın başında erkek katılımcılarla ön görüşmeler yapılmış, ancak onların mahremiyet konularına daha çekimser yaklaşımları ve bu meseleleri genellikle kadınlar üzerinden ifade etmeleri nedeniyle çalışma kadın katılımcılarla sürdürülmüştür. Bu tercih, *“içeriden biri olmanın öznel arası ilişkiyi kolaylaştırıcı etkisi bağlamında bir stratejik yaklaşım”* (Özçetin, 2024) olarak değerlendirilmiştir. Göle’nin (2016) belirttiği gibi, kadın hem tarihsel dönüşümlerin hem de toplumsal cinsiyet yapılarının merkezindedir. Kadının konumu, yalnızca temel değerlerin üretiminde değil, aynı zamanda özel-kamusal alan sınırlarının yeniden tanımlanmasında da belirleyicidir. Mahrem/namahrem ayrımı da büyük ölçüde kadının toplumsal konumuyla şekillenmektedir. Kadınların bireysel ve toplumsal deneyimleri, aile mahremiyetinin dönüşümünü anlamada kritik bir rol oynadığı için kadın katılımcılarla çalışmak, hem mahremiyetin toplumsal bağlamda nasıl dönüşüme uğradığını hem de kuşaklar arası farklılıkları daha derinlemesine analiz etmeyi mümkün kılmaktadır.

Katılımcıların belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır; bu yöntem, belirli özelliklere sahip bireylerin derinlemesine incelenmesini sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Ön görüşmeler sonucunda karşılaştırılabilir iki kuşak belirlenmiş; anne grubu 1970–1979, kız grubu ise 2000 sonrası doğumlulardan oluşturulmuştur. Katılımcılara, önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda amaçlı örnekleme yaklaşımıyla ulaşılmış; bu süreçte kişisel bağlantılar ile aile ve arkadaş çevresinden yararlanılmıştır. Araştırmada Erzurum’da ikamet eden 14 aileden toplam 28 katılımcı (14 anne ve 14 kız) ile görüşmeler yapılmıştır. Anneler genellikle 45–50 yaş aralığında, evli, ev hanımı ve çoğunlukla ilköğretim mezunudur. Kızlar ise 19–24 yaş aralığında, bekâr ve tamamı lisans öğrencisidir. Çalışma içerisinde anne katılımcıların ifadeleri “A” kodu ile kız katılımcıların ifadeleri ise “K” kodu ile verilmiştir. Aşağıda tablo 1 ve tablo 2’de katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 1. Anne Grubunun Demografik Bilgileri

	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Çalışma Durumu
A1	50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A2	48	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A3	48	Evli	Lisansüstü	Öğretmen
A4	48	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A5	47	Boşanmış	İlkokul	Ev Hanımı
A6	50	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A7	49	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A8	48	Evli	Lisans	Ev Hanımı
A9	45	Evli	Önlisans	Ev Hanımı
A10	47	Evli	Lise	Ev Hanımı
A11	48	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A12	48	Evli	Lisans	Ev Hanımı
A13	49	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
A14	49	Evli	İlkokul	Ev Hanımı

Tablo 2. Kız Grubunun Demografik Bilgileri

	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Çalışma Durumu
K1	24	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K2	22	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K3	21	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K4	23	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K5	23	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K6	20	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K7	19	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K8	22	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K9	23	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K10	21	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K11	24	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K12	23	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K13	20	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci
K14	23	Bekâr	Lisans öğrencisi	Öğrenci

2.2. Veri Toplama Araçları ve Verinin Toplanması

Veri toplama sürecinde, mahremiyet algısını derinlemesine incelemek için görüşme ve gözlem birlikte kullanılmıştır (Yin, 2017). Gözlemler, kuşaklar arası mahremiyet, davranış ve iletişim biçimlerine odaklanmıştır. Mahremiyetin dönüşümünü ortaya koymak amacıyla kuşaklar arası karşılaştırma yapabilmek için her iki kuşağın mülakatlarında aynı görüşme formunun kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, araştırmada standartlaştırılmış açık uçlu mülakat formunun kullanılması uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir (Patton, 2018, s.

342). Standartlaştırılmış açık uçlu mülakatlar, her bir katılımcıya aynı cümle yapısına sahip soruların aynı sıra ile yöneltilmesi amacıyla dikkatle hazırlanmış bir dizi soruyu içerir (Patton, 2018, 342). Mülakat sorularının hazırlanma sürecinde, araştırma problemi, saha gözlemleri ve mevcut literatür rehberlik etmiştir. Hazırlanan görüşme formu, uzman kişiler tarafından değerlendirilmek üzere alanında uzman akademisyenlere gönderilmiş ve onların geri bildirimleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Son olarak, düzenlenmiş mülakat formu ile gerçekleştirilen pilot görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında form son haline getirilmiştir. Beş pilot görüşme ile araştırmacının sürece uyumu sağlanmış, görüşme formu gözden geçirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze ve çevrimiçi yapılmış; sonda sorularla derinlik sağlanmış ve doyum noktasında veri toplama sonlandırılmıştır (Hartley, 1995).

2.3. Verilerin Analizi

Veri toplama sonrası mülakatlar transkribe edilmiş, veriye aşinalık kazanmak için metinler birkaç kez okunmuştur. Transkriptler MAXQDA yazılımına aktarılmış ve her iki kuşağa ait veriler içerik analizi yöntemiyle kodlanmıştır. İçerik analizi, nitel veriyi anlamlandırarak temel tutarlılıkları ortaya çıkarmayı amaçlar (Patton, 2018). Bu doğrultuda öncelikle tüm görüşme metinleri ayrıntılı biçimde okunmuş ve satır satır incelenerek kodlar üretilmiştir. Kodlama süreci, verileri kategorilere ayırmayı, destekleyici kanıtlar aramayı ve anlamlı etiketler oluşturmayı içerir (Creswell, 2018). Kodlar, güvenilirliği sağlamak amacıyla iki kez doğruluk açısından, bir kez de metinle uyumu açısından gözden geçirilmiştir. Yinelen ya da örtüşen kodlar birleştirilmiş ve kodlar arasında tutarlılık sağlanmıştır. Ardından tümevarımcı analizle temalar ve örüntüler belirlenmiş, her iki kuşağın verileri bu temalar altında sunulmuştur. Elde edilen kodlar daha sonra kategoriler altında toplanmıştır. Son aşamada ise tümevarımcı bir yaklaşımla kategoriler arasında ilişkiler kurulmuş, tekrarlayan örüntüler incelenerek temalar ortaya çıkarılmıştır.

Veri analizi tamamlandıktan sonra, elde edilen temalar yorumlanmıştır. Önce her kuşağın mahremiyet algısı kendi içinde analiz edilmiş, ardından "çapraz durum analizi" ile kuşaklar arası tematik karşılaştırma yapılmıştır (Creswell, 2018). Bu süreçte, benzerlik ve farklılıklar sistematik biçimde incelenmiştir. Veriler literatürle karşılaştırılarak yorumlanmış, temalar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Etik ilkelere bağlı kalınarak yürütülen çalışmada, geçerlik ve güvenirlilik nitel araştırma ilkeleri doğrultusunda ele alınmıştır. Yin'in (2017) dört ölçütü esas alınmıştır: Yapı geçerliği, çoklu veri kaynakları ve katılımcı doğrulamasıyla; iç geçerlik, sürecin şeffaf sunumu ve veri uygunluğuyla; dış geçerlik, analitik genellemeyle; güvenirlilik ise ayrıntılı kayıtlar, uzman görüşü ve eleştirel değerlendirmelerle sağlanmıştır. Bu yöntemlerle önyargılar en aza indirilmeye, bilimsel geçerlik korunmaya çalışılmıştır. Bu araştırma kapsamında E.88656144-000-2300000128 sayılı ve 02.01.2023 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

3. Baba Kız İlişkilerinde Mahremiyet ve Kuşaklararası Dönüşüm

3.1. Baba Otoritesi: Annelerin Anlatılarında Disiplin ve Denetim

Baba-kız ilişkileri, aile dinamiklerinin toplumsal normlarla en yoğun kesiştiği alanlardan biridir. Tarihsel olarak baba, ailenin düzenini ve otoritesini sağlayan figür olarak konumlandırılmıştır. Bu da baba rolünün genellikle disiplin, otorite ve mesafe çerçevesinde inşa edildiğini göstermektedir. Nitekim bu disiplin anlayışı, yalnızca davranışsal denetimi değil, aynı zamanda duygusal mesafeyi de beraberinde getirmektedir. Katılımcılardan A5'in babasını "çok disiplinli" olarak tanımlaması ve A4'ün "babamla disiplinli bir seviyemiz vardı" ifadesi, bu mesafeli ilişkinin yapısını yansıtmaktadır. Bu anlatılar, baba-kız ilişkisinin çoğu zaman duygusal yakınlık yerine hiyerarşik ve denetleyici bir yapıda kurulduğunu göstermektedir.

"Benim babam sevgisini göstermezdi, ama her şeyimizi alırdı. Babam öpme, sevme gibi şeyler yapmazdı. Asla bize sarıldığını bilmem. Ama sevgisi içindeydi; bizi sevdiğini bilirdik."

Bu anlatı, geleneksel baba figürünün duygularını doğrudan ifade etmekten kaçındığını; sevgi ve bağlılığı, daha çok maddi sorumlulukları yerine getirerek ve dolaylı davranışlarla ilettiğini ortaya koymaktadır. Ataerkil aile yapısı içerisinde babaların şefkat ve sevgi gibi duygusal ifadeleri bastırma eğiliminde oldukları; buna karşılık koruma, geçim sağlama ve disiplin gibi görevlerle bu duyguları dolaylı biçimde ilettikleri anlaşılmaktadır. Baba figürü aynı zamanda çocuğu geleneğe ve belirli normlara bağlayan bir denetim mekanizması olarak işlev görmüştür. Bu rol genellikle dogmatik bir yapıya dayanmış ve fiziksel ya da psikolojik disiplinle pekiştirilmiştir (Giddens, 2018, s. 109). A5'in anlatısında fiziksel cezaya dair açık bir ifade olmasa da, babasının sevgisini sarılma ya da öpme gibi yollarla göstermemesi, bu mesafeli disiplin anlayışını yansıtmaktadır.

Baba otoritesi her zaman doğrudan müdahaleyle değil; dolaylı biçimlerde ve çeşitli araçlar yoluyla da inşa edilebilmektedir.

"Bize zaten bize kimse bir şey söylemezdi. Her şeyi bakarak öğrendik. Annem derdi ki, 'Babanız buna kızar.' Biz de ondan korkardık (A7)."

Bu ifade, bazı ailelerde baba figürünün "görünmez otorite" rolü üstlendiğini göstermektedir. Babaların anneler aracılığıyla çocukları yönlendirmesi, patriyarkal aile yapısının hiyerarşik ve cinsiyet temelli işleyişine işaret eder. Bu bağlamda iktidar, yalnızca fiziksel baskıyla değil, söylem ve aracı figürler üzerinden de sürdürülür. A7'nin "*Babanız buna kızar*" şeklindeki anlatımı, babanın otoritesinin dolaylı biçimde yeniden üretildiğini ortaya koyar. Böylece anne, baba otoritesinin sürdürücüsü konumuna gelir. Bu dolaylı otorite biçimi, babanın çocuklar için bir korku figürüne dönüştüğünü göstermektedir. Baba, doğrudan baskı uygulamasa da korku aracılığıyla otoritesini sürdürmüştür (Güloğlu, 2022, s. 210). A7'nin, annesinin uyarısıyla bazı davranışlardan kaçındığını belirtmesi, bu içselleştirilmiş otoriteyi yansıtır. Bu çerçevede baba, sorgulanmayan bir otorite ve çocukların davranışlarını kontrol eden bir denetim mekanizması işlevi görmüştür.

Katılımcı anlatımları, otoriter baba figürünün aile içi ilişkilerde belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. A4'ün "*Babamın yanında ayağımızı uzatmak mümkün değildi; 'Su getirin' dediğinde isim bile vermezdi, hemen kalkardık*" şeklindeki ifadesi, bedensel davranışların dahi otoriteye göre şekillendiğini ve sorgusuz itaate dayalı bir ilişki biçiminin benimsendiğini göstermektedir.

A7 ise babasının giyimine müdahalesini "*Babam, 'Başını kapatmadan niye çıkıyorsun?' 'O çorabı çıkar, başka giy' derdi*" sözleriyle ifade etmiştir. Bu, babanın kız çocuklarının dış görünüşü ve temsili üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. A5 kodlu katılımcı ise "*Eskiden babalar çok sıkardı. 'Nereye gidiyorsun, ne yapıyorsun?' diye hep sorarlardı*" diyerek, baba otoritesinin günlük yaşam üzerindeki sınırlayıcı etkisine dikkat çekmiştir.

Geleneksel baba figürünün yalnızca günlük yaşama değil, bireysel tercihlere de müdahale ettiği görülmektedir. A9'un "*Ablalarımı sormadan evlendirmiş, akşam anneme 'Yarın nişan var' demiş*" ifadesi, baba otoritesinin hayati kararlara kadar uzandığını ortaya koyar. Bu anlatılar, babanın mahremiyet sınırlarını belirleyen, denetleyen ve toplumsal cinsiyet temelli otoriteyi sürdüren bir figür olduğunu göstermektedir.

Bu otorite biçimi, duygusal etkileşimi de sınırlandırmaktadır. A9 kodlu katılımcı, "*Babam içeri girince iki kelime edemedik*" diyerek iletişimin ne kadar kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde A4, "*Özel şeyleri babamla asla konuşamazdım, annemle konuşurdum*" diyerek duygusal paylaşımın imkânsızlığını ifade etmiştir. Bu anlatılar, otoritenin sadece davranışları değil, iletişimi de sınırlandırarak duygusal mesafeyi pekiştirdiğini göstermektedir.

Baba figürünün otoriter rolünü anlamak açısından "*açık otorite stratejisi*" kavramı açıklayıcıdır. Bu strateji, babayı terbiyenin merkezine yerleştirerek ona kural koyma, cezalandırma ve yönlendirme yetkisi tanır. Bu tür babalar, direktifler ve yaptırımlarla çocukların

davranışlarını kontrol etmeye çalışır. Bu yaklaşımda baba ile disiplin arasında güçlü bir özdeşlik kurulur (Güloğlu, 2022, s. 217). Bu bağlamda baba figürü, disiplin ve denetim yoluyla ailenin iç sınırlarını çizen ve bireylerin hareket alanlarını belirleyen bir aktöre dönüşür. Çocuklar ise bu yapı içinde daha pasif bir konumda kalır; karar alma hakları kısıtlanır ve bireysel özerklikleri zayıflar. Bu durum, aile içi mahremiyetin de babanın neyi, ne kadar kontrol edeceğini belirlediği bir iktidar ilişkisine dönüşmesine yol açar. Böyle bir mahremiyet anlayışı, bireyin öznel sınırlarını değil, otoritenin koyduğu kuralları esas alarak mahremiyeti bireysel alanın korunmasından ziyade otorite gözetiminde şekillenen bir sınır düzeni olarak inşa eder.

3.2. Rahatlığın ve Samimiyetin İzinde: Gençlerin Babalarıyla İletişim Biçimlerinde Dönüşen Otorite

Genç kuşak kadınlar, babalarıyla ilişkilerini önceki kuşaklara kıyasla daha yatay, yakın ve iletişime açık biçimde tanımlamaktadır. Gençler bu ilişkiyi genellikle “rahatlık”(K14) ve “samimiyet” (K11) kavramlarıyla açıklamıştır. K5 ise “Babamla ilişkiyi seviyorum” diyerek baba figürünü olumlu ve istenen bir ilişki içinde konumlandırmıştır. Bu ilişki biçimi yalnızca duygusal bir yakınlığı değil, aynı zamanda destekleyici bir tutumu da kapsamaktadır. K1’in “*Şu an babam çok arkamda, mesela ‘Hani çalış, kendi ayaklarının üzerinde dur’ diyor*” şeklindeki ifadesi, babanın rehberlik eden, bireyselleşmeyi teşvik eden bir figür olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu destekleyici duruş, gençlerin özerkliklerini güçlendirmeye yönelik bir baba-kız ilişkisine işaret etmektedir. Katılımcı K9’un şu sözleri, bu durumu desteklemektedir:

“Benim babamla ilişkim güzel, babama çok bağımlıyım. En basit şeyden en kompleks şeye kadar her durumda babamı ararım. Her şeyi babam halledebileceğim gibi hissediyorum. Babamın her zaman arkamda olduğunu hissedirim.” (K9)

K9’un bu ifadesi, babasının aile içindeki sorun çözme kapasitesine ve desteğine olan güçlü inancı göstermektedir. Bu anlatı, modern baba-kız ilişkilerinin yalnızca güven ve korumaya değil, aynı zamanda duygusal samimiyete ve empatiye dayalı bir yapıya doğru evrildiğini ortaya koymaktadır.

Giyim ve bedensel temsile dair tutumlarda da gençler arasında daha fazla rahatlık gözlemlenmektedir. K2, “*Babamın yanında eşofmanlı, pijamalı, kısa kollu gezerim, hiç sıkıntı değil*” diyerek ev içi görünürlüğün sorun yaratmadığını belirtmiştir. K7 ise, “*Ben tayt da giyiyorum çünkü babam yani, niye çekineyim ki?*” diyerek babayı rahat bir figür olarak tanımlamaktadır. Ancak bu rahatlık sınırsız değildir. K11, “*Babamın yanındayken çok dar giymemeye çalışırım*” diyerek, özgürlük algısının bazı geleneksel sınırlarla hâlâ pazarlık içinde olduğunu göstermektedir.

İletişim boyutunda babalar, anlayışlı, dinleyen ve görüşlere saygı duyan figürler olarak tanımlanmaktadır. K5, “*Babama her şeyimi anlatabilirim, her zaman anlayışla yaklaşır*” diyerek bu güveni vurgulamıştır. K1 ise babasını “*çok sığ bir adam değil*” diyerek fikirlerine değer veren biri olarak tanımlar. Bu anlatılar, babaların yalnızca dinleyen değil, duygusal olarak eşlik eden bir rol üstlendiğini göstermektedir. K3, “*Annemden babamla daha çok konuşurum*” ifadesiyle duygusal iletişimin artık babalarla da kurulduğunu belirtmiştir. K5’in “*Ailede konfor alanım annemden çok babamdır*” sözü, babanın duygusal merkez hâline gelmeye başladığını göstermektedir.

Temassal ilişkilere dair anlatılar ise, bu duygusal yakınlığın bedensel ifadelerle de desteklendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılardan K2, “*Babama sarılıyorum da öperim de.*” sözleriyle, babayla temasın doğal bir parçası haline geldiğini belirtmiştir. K11’in “*Sarılırız, konuşuruz, ben yatarım kucağına.*” ifadesi, babayla temasın yalnızca bir alışkanlık değil, aynı zamanda bir aidiyet ve güven biçimi olarak deneyimlendiğini göstermektedir. K3’ün “*Annemden daha çoktur babamla olan temassal bağımız.*” şeklindeki değerlendirmesi, baba figürünün duygusal ve fiziksel bağ kurma noktasında önceki kuşaklara kıyasla çok daha yakın bir konumda yer aldığını göstermektedir.

Baba-kız ilişkileri zamanla daha samimi hâle gelse de bazı mahrem konular hâlâ “konuşulamaz” olarak kalmaktadır. Özellikle regl (K4) ve hamilelik (K9) gibi bedensel süreçler, temkinle yaklaşılabilir başlıklardır. K4’ün “*Ped al diyemem babama*” sözü, yakınlığa rağmen bazı sınırların sürdüğünü göstermektedir. Romantik ilişkiler de baba-kız iletişimde sınırlı bir yer bulmaktadır. K2, sevgili konularını babasıyla konuşmaktan çekindiğini belirtmiştir. K12, “*Hoşlandığımı pat diye söyleyemem*” derken; K13, “*Babamla sevgililik konularını konuşmam, utanırım*” ifadesiyle bu sınırı duygusal mahremiyet üzerinden tanımlar. Bu anlatılar, mahremiyetin toplumsal cinsiyetle şekillenen ilişki temelli bir sınırlar ağı olduğunu göstermektedir.

Baba figürünün mahremiyet sınırlarını belirlemedeki rolü, yalnızca açık kurallar ve yasaklarla değil, dolaylı ve içselleştirilmiş mekanizmalarla da şekillenmektedir. Bu bağlamda, baba otoritesi davranışsal olduğu kadar sembolik düzeyde de etkili olur. Otoritenin doğrudan baskıdan çok karşılıklı güven ve iletişim zemininde sürdüğü bu “örtük otorite” biçimi, babanın sınır koyucu rolünü daha görünmez yollarla devam ettirmesine imkân tanır. Görünürde müdahaleci olmayan bu tutum, içselleştirilmiş normlar ve beklentiler yoluyla güçlü bir denetim sağlar (Güloğlu, 2022). Böylece, aile içi mahremiyet sınırları doğrudan müdahale yerine dolaylı yönlendirme ve sembolik temsil üzerinden korunur. Bu örtük yapı, mahrem konularda da kendini göstermektedir. Örneğin bir tıp öğrencisinin mesleki deneyimlerini babasıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyması, bireysel bir çekingenlikten çok, toplumsal normların mahremiyet algısındaki etkisini yansıtır.

"Diyelim ki kadın doğumda poliklinikteyim. Orada yaşadığım olayları anlatırken, 'Baba, bugün şöyle bir hasta geldi,' diyorum. Annem, bu konuları babama anlatmamdan hoşlanmıyor. Ya da ürolojideki erkek hastalarla ilgili bir şey anlattığımda babam hoşlanmıyor (K5)."

Aile yapısında, bireylerin hangi konuları kimlerle ve ne ölçüde paylaşabileceklerine dair normatif beklentiler bulunur ve bu beklentiler genellikle toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda şekillenir. Bu sınırlar yalnızca baba-kız ilişkisini değil, diğer aile üyelerinin müdahaleleriyle de sürdürülür. K5 kodlu katılımcının deneyimi, mahremiyetin aile içi hiyerarşi ve cinsiyet normlarına göre nasıl düzenlendiğini gösterir. Aile, toplumsallaşma sürecinde bireylere cinsiyet rollerine uygun davranış kalıpları ve ifade sınırları öğretir (Andersen ve Taylor, 2001, akt. Canatan, 2018, s. 42). K5’in mesleki bilgisini babasıyla paylaşma arzusu daha açık ve eşitlikçi bir iletişimi hedeflerken, anne ve babasının rahatsızlığı, geleneksel mahremiyet anlayışının aile içi iletişim sınırlarını hâlâ belirlediğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada babanın otorite pozisyonu yalnızca bireysel bir güç ilişkisi olarak değil, aynı zamanda ilişkisel ve kültürel düzeyde yeniden üretilen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık otorite, doğrudan emir ya da yaptırımlar yoluyla değil; içselleştirilmiş toplumsal normlar ve kültürel kodlar aracılığıyla işlerlik kazanmakta, böylece daha örtük ama etkili bir biçimde sürdürülmektedir (Güloğlu, 2022). Katılımcının bazı konuları onunla paylaşmaktan kaçınması, bu örtük otoritenin gündelik pratiklerde nasıl işlediğini açıkça ortaya koymaktadır. Baba, görünürde sınır koymayan, anlayışlı ve destekleyici bir figür olarak tanımlansa da, kız çocukları tarafından geliştirilen ifade sınırlamaları, mahremiyetin hâlâ söylem düzeyinde korunduğunu göstermektedir.

K9’un anlatımında da bu yapı açıkça görülmektedir. Katılımcı, babasını “*güven veren, anlayışlı ve destekleyici*” biri olarak tanımlasa da, duygusal ve özel konuları onunla konuşmaktan çekindiğini belirtmiştir. Bu çekinme, baba-kız ilişkisinde görülen samimiyete rağmen, iletişim içeriği üzerinden yeniden kurulan bir sınırın varlığına işaret etmektedir. Burada otorite, doğrudan konuşamama değil, konuşulabilir olan ile olmayanın çizilmesiyle belirlenmekte, mahremiyet sınırları içerik temelli örülmektedir. Bu durum, annelerin babalarıyla sınırlı iletişimlerinin yerini, genç kadınların babalarıyla kurduğu seçici ve içerik odaklı bir ilişkiye bıraktığını göstermektedir. Bu yeni yapı, Güloğlu’nun (2022, s. 100) “*otoritenin salınımsallığı*” kavramıyla açıklanabilir;

baba figürü bir yandan güven ve duygusal destek sunarken, diğer yandan iletişim sınırlarını belirleyen bir otoriteyi temsil etmektedir.

Bu ilişkisel yapı içinde mahremiyet, yalnızca bireyler arası fiziksel sınırları değil, söylemsel alanı da düzenleyen bir mekanizma olarak işler. Aile, toplumsal yaşamda özel alanın temsilcisi olurken, kendi içinde de çeşitli mahremiyet katmanlarına ayrılmaktadır (Akın, 2022, s. 394). Aile içi mahremiyet, sadece dış dünyaya karşı kapalılığı değil, aynı zamanda hangi bilginin, duygunun ya da deneyimin kimle ve ne ölçüde paylaşılacağına dair bir düzeni ifade eder. Bu çok katmanlı yapı, anne-baba ile çocuklar arasında farklı etkileşim sınırları oluşturur. Özellikle baba-kız ilişkilerinde bazı konuların hâlâ “konuşulamaz” olması, içsel mahremiyet katmanlarının kültürel kodlarla nasıl sürdürüldüğünü gösterir. Böylece mahremiyet, normatif ve söylemsel bir sınırlandırma olarak işlev görmek ve aile içindeki güç dengelerinin yeniden üretiminde belirleyici rol oynamaktadır.

3.3. Disiplinden Samimiyete: Demokratikleşen İletişim ve Babalığın Dönüşümü

Geleneksel geniş aile yapısında baba figürü, saygı ve mesafeye dayalı otoriter bir konumda yer almakta; duygusal paylaşım ise kültürel normlar doğrultusunda bastırılmaktadır. Anne kuşağının babalarıyla kurduğu ilişkiler, büyük ölçüde sembolik otoriteye dayalı bir düzen içinde şekillenmiş; fiziksel ve duygusal temas “ayıp” ve “utanma” gibi normatif kodlarla sınırlandırılmıştır. Bu yapı sadece çekirdek aile içinde değil, aynı zamanda geniş ailenin denetleyici yapısıyla da pekiştirilmiştir. Dede ve nine gibi kuşaklar arası figürlerin, ebeveynlerin çocuklarına gösterecekleri sevgi ve yakınlığı bile kontrol altında tutması (Macit, 2014; Yıldırım, 2018) mahremiyeti bireyler arası bir sınır olmaktan çıkararak kuşaklar arası hiyerarşinin yeniden üretildiği bir araç hâline getirmiştir. Feminist kuram, bu yapıyı eleştirel bir çerçevede değerlendirerek aileyi yalnızca sevgi, bakım ve bağlılık alanı değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin yeniden üretildiği bir kurum olarak tanımlar (Andersen ve Taylor, 2001, akt. Canatan, 2018, s. 42). Bu bağlamda, baba figürü uzun süre boyunca güç, denetim ve nihai karar verici konumuyla özdeşleştirilmiştir.

Ancak toplumsal yapıdaki dönüşümler, özellikle modernleşme, bireyselleşme ve toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlerle birlikte, bu otoriter yapının çözülmesine ve babalık rolünün yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle sanayileşme ile birlikte üretimin ev dışına taşınması, babanın ev içi denetim gücünü zayıflatmış; bunun sonucunda otoriteye dayalı baba figürü, yerini duygusal bağ kuran, rehberlik eden ve iletişime açık bir role bırakmıştır (Giddens, 2018, s. 48). Babalık, giderek daha fazla duygusal eşlik, anlayış ve rehberlik temelli bir ilişki biçimiyle kurgulanmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca baba figürünün otoriter konumunu değil; aynı zamanda aile içi mahremiyetin sınırlarını, iletişim tarzlarını ve duygusal paylaşım biçimlerini de köklü biçimde etkilemiştir. Bununla birlikte mahremiyetin dönüşümü yalnızca sınırların gevşemesiyle değil; aynı zamanda “ayıp” ve “utanma” gibi kültürel kategorilerin anlam kaybına uğramasıyla da ilişkilidir (Akın, 2022, s. 398). Ancak bu değişimin mutlak bir özgürlükten ziyade, kuşaklar arası müzakereyle şekillenen bir geçiş süreci olduğu da görülmektedir. Bu dönüşüm aynı zamanda Foucault’nun (2017) biyopolitika kavramıyla tanımladığı beden ve yaşam üzerindeki düzenleyici iktidar biçiminden, Han’ın (2017) psikopolitika kavramsallaştırmasıyla açıkladığı, bireyin zihin, duygu ve bilinç düzeyinde işleyen daha dolaylı iktidar biçimlerine doğru bir geçişi yansıtmaktadır. Geleneksel baba figürü, Foucault’nun tarif ettiği gibi açık otorite ve disiplin mekanizmaları üzerinden mahremiyet sınırlarını belirlerken; modernleşme ve bireyselleşme süreçleriyle birlikte bu yapı çözülmüş, yerini Han’ın tanımladığı şekilde sevgi, anlayış ve özne merkezli yönlendirme üzerinden kurulan psikopolitik bir ilişki biçimine bırakmıştır. Böylece, mahremiyet yalnızca fiziksel sınırların korunması değil, bireyin iç dünyasında normların ve beklentilerin içselleştirilmesi yoluyla yeniden üretilen bir iktidar alanı haline gelmiştir. Bu değişim, aile içi otorite ilişkilerinin daha görünmez, ancak daha derinlemesine işleyen bir denetim mekanizmasına evrilmesini beraberinde getirmiştir.

Bu durum, yalnızca babanın otoritesinin dönüşümüyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda çocukluk kavramının tarihsel ve kültürel bağlamda yeniden inşasıyla da yakından ilişkili hâle gelmiştir. Çocukluk, artık yalnızca biyolojik bir gelişim evresi olarak değil; toplumsal, siyasal ve kültürel düzeyde inşa edilen ve bu bağlamlar içinde anlam kazanan bir kategori olarak ele alınmaktadır (Öztañ, 2011, s. 3). Modern aile yapılarında çocuklar da artık daha kırılğan, hassas ve desteklenmesi gereken bireyler olarak algılanmakta; bu algı, ebeveynlik rollerini yeniden tanımlamaktadır. Bu süreçte kadınlar, özellikle anneler, modernliğin duygusal dönüşümünde merkezi bir rol üstlenmiş; mahremiyetin yeniden inşasında duygusal açıklığın taşıyıcıları hâline gelmişlerdir (Giddens, 2018, s. 131). Annelik pratikleri üzerinden gelişen sevecen ve yakın ilişki modelleri, zamanla baba figürünün de daha şefkatli, anlayışlı ve mahrem alana daha yakın bir aktör olarak konumlanmasına imkân tanımıştır. Böylece geçmişte bastırılan duygusal ifadeler, günümüz ailelerinde daha görünür hale gelmiş; mahremiyet, kuşaklar arası aktarımda farklı bir iletişim zemini üzerinde yeniden kurgulanmıştır.

Özellikle otorite ilişkilerinde yaşanan dönüşüm, baba-kız etkileşimlerinin daha demokratik, esnek ve eşitlikçi bir zeminde yeniden şekillenmesine olanak tanımış; ancak bu yeniden yapılanma, beraberinde bazı gerilim alanlarını da getirmiştir. Modern baba figürünün sunduğu açık iletişim ve anlayış temelli ilişki modeli, kimi durumlarda mahremiyetin sınırlarını belirsizleştirmiş ve toplumsal normların aşınmasına zemin hazırlamıştır. Kıyafet, davranış ve dil kullanımına ilişkin normatif sınırların kuşaklar arasında farklı biçimlerde tanımlanması, aile içi etkileşimlerde anlam üretimini zorlaştırmakta; geleneksel yapılarca “*ayıp*” olarak kodlanan tutumlar, genç kuşaklar tarafından bireysel ifade biçimi olarak görülmektedir. Nitekim bir katılımcı (A12), “*her şeye ‘ne var bunda’ denince serbestleşme oluyor ama edebin olması gereken bir yer var*” diyerek, bu dönüşümün sınır tanımaz bir özgürlük anlayışına evrilebileceğine dair bir endişeyi dile getirmiştir. Bu ifade, mahremiyetin artık sabit ve ortak bir kültürel referanstan ziyade, her kuşağın kendi bağlamında yeniden tanımladığı dinamik bir anlam rejimine dönüştüğüne işaret etmektedir.

Bununla birlikte, mahremiyetin esnemesi ya da dönüşmesi, onun tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Örneğin önceki kuşakta anneler, babalarının denetimini daha çok giyim, dışarı çıkma gibi gündelik hayat pratikleri üzerinden anlatırken; günümüz genç kadınları, eğitimle kazanılan yeni toplumsal roller (örneğin hekimlik) üzerinden mahremiyet sınırlarını deneyimlemektedir. Bu durum, mahremiyetin artık yalnızca beden ve mekânla sınırlı olmayan, aynı zamanda meslekî statü ve kamusal rollerle kesişen yeni bir bağlamda yeniden kodlandığını göstermektedir. Böylece baba-kız ilişkisinde mahremiyet, değişen roller ve artan toplumsal görünürlük üzerinden yeniden inşa edilmekte; geleneksel sınırlar, modern konumların içinde yeniden şekillenmektedir. Bu bağlamda, baba-kız ilişkilerinde gözlenen dönüşüm, geçmişle tamamen kopan bir yapıdan ziyade, süreklilik ve değişimin iç içe geçtiği, müzakereye dayalı bir yeniden yapılanma süreci olarak değerlendirilebilir.

4. Anne-Kız İlişkilerinde Mahremiyet ve Kuşaklararası Dönüşüm

4.1. Konuşmayan Anne: Mahremiyetin Sınır ve Suskunlukla İnşası

Anne-kız ilişkileri, aile içi mahremiyetin hem üretildiği hem de kuşaktan kuşağa aktarıldığı temel alanlardan biri olarak dikkat çeker. Bu ilişkiler, sadece bireyler arası duygusal bağları yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının, kültürel değerlerin ve kuşaklar arası otorite yapıların içselleştirildiği birer toplumsal pratik alanıdır. Geleneksel aile yapılarında anne-kız ilişkisi çoğu zaman hiyerarşik bir düzen içerisinde, anneliğin öğretici ve denetleyici bir konumda yapılandığı biçimde kurulmuştur. A3 kodlu katılımcı, annesiyle “*samimi bir ilişki kuramadığını, en basit şeyleri bile paylaşmaktan çekindiğini*” ifade ederek bu otoriter yapıya işaret etmektedir. A6 kodlu katılımcı ise annesiyle “*sınırlı düzeyde bir paylaşım yaşadığını*” dile getirerek, bu ilişkinin mesafeli doğasını ortaya koymaktadır. A11 kodlu katılımcının “*Annem tek başına öyle değildi ki; herkes öyleydi*” ifadesi ise annelerinin

tutumlarının dönemin genel ebeveynlik anlayışıyla ilişkili olduğunu ve bireysel değil kolektif bir durumun mevcut olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Geçmişte bireylerin yaşamlarına dair kararlar, çoğu zaman bireysel tercihler yerine aile büyüklerinin yönlendirmeleriyle şekillenmiştir. Bu durum özellikle kadınların eğitim gibi konularda kendi isteklerini dile getirmelerini zorlaştırmış, bireyin kendi geleceği üzerindeki söz hakkını sınırlandırmıştır. A2 kodlu katılımcının *“Okulu istiyorum, okumak istiyorum diyemedik”* ifadesi, eğitimin bir hak değil, aile onayına bağlı bir ayrıcalık olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Kadınların eğitim taleplerini açıkça ifade edememesi, yalnızca bireysel bir çekingenlik değil; aynı zamanda dönemin toplumsal yapısının kadınların karar süreçlerini kısıtlayan etkisinin bir yansımasıdır. Bu çerçevede, yalnızca yapısal değil, duygusal ve gündelik deneyimler de benzer sınırlamalara maruz kalmıştır.

Katılımcıların anlatımları, aile içi mahremiyetin toplumsal cinsiyet normlarıyla şekillendiğini ve bu normların kadınların duygularını ifade etme biçimini etkilediğini göstermektedir. Özellikle karşı cinsle ilişkiler ya da bu ilişkilere dair düşünceler, anne-kız ilişkisinde konuşulması tabu kabul edilen konular arasında yer almıştır. A8 kodlu katılımcının *“Bir erkeği beğensen bile annene söyleyemezsin, utanırsın”* ifadesi, bu tür duyguların nasıl bastırıldığını ve sınırlamaların içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde A3 kodlu katılımcının *“Sevgiliymiş, erkek arkadaşmış ne mümkün!”* sözleri, romantik ilişkilerin aile içinde konuşulamaz konular olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcının *“erkeklerin laf atması karşısında yaşadığı suçluluk duygusunu annesiyle paylaşamaması”*, yalnızca özel duyguların değil, kamusal alanda karşılaşılan olumsuz deneyimlerin de bireysel düzeyde içselleştirildiğini göstermektedir. Bu suçluluk duygusu, kadınların kamusal alandaki deneyimlerinde, yaşanan olumsuzlukların dahi kendi sorumluluklarıymış gibi algılandığı bir duygusal yapının izlerini taşımaktadır.

Geleneksel aile yapılarında, bazı konular –özellikle cinsellik, beden ve romantik ilişkilere dair olanlar– aşırı mahrem sayılarak konuşulamaz hale gelmektedir. Bu durum, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde belirli temaların sessizlikle kuşatıldığı bir iletişim biçimine yol açmaktadır. Nitekim katılımcıların anlatımları, regl deneyiminin anne-kız ilişkisi içinde çoğunlukla konuşulmadığını, hatta bazı durumlarda tamamen yok sayıldığını ortaya koymaktadır. A8 kodlu katılımcının *“hasta olma (regl) konusu bile, öyle kolay kolay söylenemezdi”* ifadesi, biyolojik olarak doğal bir sürecin dahi aile içinde örtük ve çekinilen bir mesele haline geldiğini göstermektedir. Benzer şekilde A5 kodlu katılımcı, *“annesinin adet (regl) olduğunu bildiğini ancak bu konuda yüz yüze bir konuşma gerçekleştirmediklerini”* ifade ederek, aralarındaki sessiz uzlaşmayı vurgulamaktadır. Bu deneyimler, regl olgusunun aile içinde mahremiyetin en keskin biçimde hissedildiği, konuşulamayan ve aktarılamayan bir alan olarak inşa edildiğini göstermektedir. Buckley ve Gottlieb'in (1988) belirttiği gibi, pek çok kültürde menstruasyon yalnızca biyolojik bir olgu değil, aynı zamanda sessizlik ve gizlilik etrafında örülen kültürel bir pratik olarak şekillenmekte; bu sessizlikler, toplumsal düzenin yeniden üretilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır.

Regl konusundaki bu sessizlik, kadın bedenine dair bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarımında da ciddi bir kopukluğa işaret etmektedir. A5'in *“Annem bize böyle bir şey öğretmedi. Biz de saklıyorduk”* şeklindeki ifadesi, regl sürecinin bilinçli ya da içselleştirilmiş bir suskunlukla görünmez kılındığını ortaya koyar. Mahremiyet bu bağlamda, yalnızca sınırların korunduğu bir alan değil, aynı zamanda bilgi ve duygusal desteğin yoksun bırakıldığı bir boşluk olarak şekillenmektedir.

A7 kodlu katılımcının annesinin yanında hâlâ *“adet oldum”* yerine *“hasta oldum”* ifadesini kullanması, regl deneyiminin kültürel olarak nasıl kodlandığını göstermektedir. Biyolojik olarak doğal bir süreç olan menstrüasyonun *“hastalık”* gibi adlandırılması, kadın bedenine atfedilen toplumsal anlamların olumsuz ve sorunlu bir çerçevede şekillendiğine işaret eder. Bu durum, Foucault'nun (2017) bedenin yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda kültürel ve söylemsel olarak da düzenlendiğini belirten yaklaşımıyla uyumludur. İslamî gelenekte regl dönemi, doğrudan bir kirlilik veya günah hali değil, bir *“rahatsızlık”* (eza) olarak tanımlanmakta

(Bakara, 2/222); ancak kültürel yorumlar bu durumu "ayıp", "kirli" veya "saklanması gereken" bir olgu haline getirmiştir. Bu tür sessizlikler söylemsel olmaktan çok performatif bir nitelik taşır; sessizlik bir gramer gibi işler ve sözsüz iletişim biçimleriyle aktarılır (Göle, 2017). Bu çerçevede, “*hasta oldum*” ifadesi, sadece bireysel bir konuşma tercihi değil; kadın bedeninin toplumsal normlar, dinî düzenlemeler ve kültürel mahremiyet rejimi tarafından şekillendirilen söylemsel bir pratiğidir. Bununla birlikte bazı katılımcılar, bu sessizliğe dair farkındalık geliştirerek, zamanla bu daraltıcı normatif çerçeveyi sorgulamaya başlamış ve bireysel dönüşüm yolları aralamışlardır. K5 kodlu katılımcının anlatımları bu değişimin izlerini taşımaktadır.

“Biz biraz da çok gerici düşüncelerle yetiştirildik. Yani dini algılar da değişti. Eskiden pek çok şeye günah diyorduk ama aslında pek çok şeyin günah olmadığını anladım. Bunları kendi içimde çözdükçe, insanların önüne engeller koyup hayatlarını zorlaştırmanın da bir zulüm yöntemi olduğunu fark ettim (K5)”

Bu ifade, toplumsal ve dinsel normların bireysel düzlemde yeniden değerlendirildiğini, bireylerin yaş aldıkça geçmişte içselleştirdikleri sınırlayıcı anlayışları sorgulayabildiklerini ve mahremiyet algılarında zamanla dönüşüm yaşanabildiğini göstermektedir. Ricoeur’un (Direk, 2018, s. 259) belirttiği gibi, “*Konuşabilmek bir sembolik sisteme girmek demektir; yapıları, konumları, kuralları ve normları olan bir sistemdir.*” Katılımcının bu sistem içinde yeniden konumlanarak ifade ettiği bireysel dönüşüm, normatif yapılar ve toplumsal düzenlemelerle ilişkisini sorgulama sürecini temsil etmektedir. Dini normların bireysel bir özne tarafından sorgulanması, bu sembolik sistemin sınırları içerisinde konuşan bir öznenin varlığına işaret eder. Bu özne, “*çeşitli güçlerin ilişkileri içerisinde oluşan ve değişebilen bir konumlanış*” (Direk, 2018, s. 260) olarak görülmelidir. Konuşan özne, normatif yapılar ve iktidar rejimlerinin etkisi altında şekillenirken, aynı zamanda bu yapılar içinde kendi yolunu bulmaya ve bir varlık alanı yaratmaya çalışır. Katılımcının, dini ve ahlaki normları sorgulaması, bu sembolik sistem içinde kendine özgü bir ses ve konum edinme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, sadece bireyin kendini ifade etme ve özgürleşme arayışını değil, aynı zamanda toplumsal normların sınırlarının ve içeriğinin yeniden değerlendirilmesini içerir.

4.2. Yargılamadan Dinleyen Anne: Mahremiyetin Açıklıkla Yeniden İnşası

Gençlerin anneleriyle kurdukları iletişim biçimleri, özellikle duygusal yakınlık, güvene dayalı paylaşım ve açık iletişim yönünden dikkat çekici bir görünüm sergilemektedir. Günlük yaşam deneyimlerinin, duygusal ilişkilerin ve bedensel süreçlerin rahatlıkla ifade edilebildiği bu ilişkiler, hem bireysel gelişimi desteklemekte hem de aile içi iletişimi güçlendiren bir zemin oluşturmaktadır. Katılımcı ifadeleri, bu yakın ilişkinin temelinde annelerin çocuklarına yönelik anlayışlı ve destekleyici uzak bir tutum sergilediğini göstermektedir. Örneğin K5 kodlu katılımcı, annesinin kendisine sürekli olarak “*Benden hiçbir şeyi saklama, ne olursa olsun söyle bana*” şeklinde telkinde bulunduğunu, kendisinin de annesine karşı hiçbir şeyi içinde tutmadan her şeyini paylaştığını belirtmiştir. K4 kodlu katılımcı da, “*Başıma bir şey gelse ilk anneme söylerim*” diyerek annesiyle kurduğu güven temelli iletişimi vurgulamıştır. Diğer bazı katılımcılar (K8, K13) ise anneleriyle ilişkilerini “*arkadaş gibi*” tanımlayarak, geleneksel otoriter annelik figüründen farklı olarak, daha yatay ve paylaşımcı bir ilişki modeline işaret etmişlerdir.

Katılımcı anlatımları, annelerin her durumda romantik ilişkilere olumlu yaklaşımlar bile, kız çocuklarının bu konuları anneleriyle açık bir biçimde konuşabildiklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, aile içi iletişimde romantik ilişkilerin giderek daha az tabu haline geldiğini ve mahremiyetin sınırlarının yeniden tanımlandığını göstermektedir.

Örneğin, K7 kodlu katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “*Annemin çok hoşuna gitmez belki ama sevgilim olsa, hoşlandığım biri olsa bile çekinmeden söylerim.*” Katılımcı, annesinin bu tür konulara mesafeli yaklaşabileceğinin farkında olmasına rağmen, duygusal yaşantılarını gizleme gereği duymaksızın paylaşabileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, K5 kodlu katılımcı da “*Şu an yok ama hayatımda biri olsa çekinmem, annemden o*

konuda söylerim yani” diyerek, olası bir romantik ilişki durumunda bile annesiyle bu konuyu konuşma konusunda bir sınır hissetmediğini belirtmektedir.

Tüm bu anlatılar, annelik figürünün duygusal ya da romantik konularda dinlemeye açık bir iletişim partneri olarak konumlandığını göstermektedir. Bu bağlamda, anneler ile kız çocukları arasındaki iletişim daha açık, güven temelli ve mahremiyet sınırlarının daha esnek biçimde tanımlandığı bir zeminde gerçekleşmektedir. Örneğin K3 kodlu katılımcı, annesinin *“kendisini önceden bilgilendirdiğini”* ifade etmiştir. Bu sayede okulda ilk kez regl olan katılımcı paniklemek yerine süreci sakin karşılamış ve bir arkadaşına da yardım edebilmiştir. Başka bir katılımcı (K6) da *“regl olduğunda ilk olarak annesini düşündüğünü ve eve döndüğünde annesinin sarılıp birlikte bu süreci konuştuklarını”* anlatmıştır. Benzer şekilde K9’da *“çocukluğundan itibaren bilgilendirildiğini, bu yüzden regl olgusunu garipsemeden ve çekinmeden karşıladığını”* ifade etmiştir.

Annelerin regl sürecine dair hem bilgi hem de duygusal destek sağlamaları, kız çocuklarının bedenlerini tanımlarını, yaşadıkları değişimi kabul etmelerini ve bu süreçte özgüvenle yaklaşımlarını kolaylaştırmaktadır. Bu anlatılar, bedenle ilgili konuların aile içinde daha rahat konuşulabildiğini ve annelik rolünün mahremiyetin aktarımında dönüşmekte olduğunu göstermektedir.

Katılımcı anlatımları, anneleriyle kurdukları ilişkinin temelinde yargılamadan dinlenme deneyiminin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Geleneksel aile yapılarında ebeveynlerin çoğunlukla denetleyici ve otoriter bir konumda yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu anlatılarda ortaya çıkan anlayışlı ve tepkisiz dinleme pratiği, çağdaş annelik deneyiminin dönüşümüne işaret etmektedir. K3 kodlu katılımcının *“Annem hep dinler, yargılamaz, hemen kızmaz”* şeklindeki ifadesi, bu dönüşümün açık bir örneğidir. Katılımcı, *“her ne yaşamış olursa olsun annesinin onu anlayışla karşıladığını ve bu nedenle hiçbir şeyi gizleme ihtiyacı duymadığını”* dile getirmektedir. Benzer şekilde K7 kodlu katılımcı da *“Rahatım yani. Bir şey olursa direkt gidip anlatırım. Beni hep dinler, anlayışla karşılar”* sözleriyle annesinin yargılayıcı olmayan tutumunu vurgulamaktadır.

Bazı katılımcılar ise anneleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı bir fikir alışverişi dinamiğinin geliştiğini de belirtmektedir. Bu durum, anneliğin yalnızca yön veren ve öğreten değil; aynı zamanda çocuklarının düşüncelerini önemseyen ve onlardan görüş alan bir modele evrildiğini göstermektedir. Katılımcılardan biri bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: *“Annemle her şeyi konuşabiliyorum... Bazen o bile bize bir şey sorar, ‘Sizce şöyle mi yapsam, nasıl olur?’ falan diye. Gerçekten çok rahatım annemle, hiçbir şeyi gizlemem.”* (K13). Bu ifade, aile içindeki geleneksel tek yönlü iletişim modelinin yerini, karşılıklı anlayış ve ortaklaşa düşünen bir yapı aldığını dair güçlü bir gösterge sunmaktadır. Bu bağlamda, annelik rolünün yeniden tanımlandığı, sınır koyan ve denetleyen değil; birlikte düşünen, yönlendirmek yerine dinleyen ve anlayan bir biçim aldığı söylenebilir. Bu yeni annelik modeli, çocukların duygusal ve düşünsel olarak kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine olanak tanımakta; aile içinde daha demokratik, açık ve karşılıklı güvene dayalı bir iletişim ortamı yaratmaktadır. Bu tür ilişkilerde mahremiyet, baskı ve denetimle değil; gönüllü açıklık, duygusal yakınlık ve karşılıklı saygı üzerinden inşa edilmektedir.

4.3. Sessizlikten Diyaloga: Annelik Pratiğinde Mahremiyetin Demokratikleşmesi

Anne kuşağı katılımcılarının anneleriyle kurdukları ilişkilere dair anlatımları, geçmişte aile içi mahremiyetin otoriteye dayalı, hiyerarşik bir yapı içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu yapı içerisinde mahremiyet, yalnızca bireyin bedensel ve duygusal sınırlarını koruyan bir alan değil; aynı zamanda itaat, kontrol ve suskunluk üzerinden işleyen bir iktidar mekanizması olarak işlev görmüştür. Bu çerçevede bireyler, özellikle mahrem alanlara dair deneyimlerini açık ve doğrudan bir biçimde değil; dolaylı, örtük ve performatif yollarla ifade etme eğiliminde olmuşlardır. Bu iletişim tarzı, yalnızca bireysel düzeyde ifade özgürlüğünü sınırlamakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normları ve ahlaki kodlar aracılığıyla mahremiyetin neyin içinde ve nasıl konuşulabileceğini de belirlemiştir. Dolayısıyla, özellikle

anne-kız ilişkilerinde gözlemlenen sınırlı ve denetimli iletişim biçimi, mahremiyetin kuşaktan kuşağa aktarılan bireysel bir deneyimden çok, normatif bir yapı olarak işlediğini göstermektedir.

Anneler kuşağında özellikle kadınlara özgü bedensel deneyimlerin görünmez kılınması, mahremiyetin birey üzerindeki sınırlandırıcı ve denetleyici işlevine işaret etmektedir. Bu bağlamda “sessizlik grameri” (Göle, 2017, s. 36) olarak tanımlanan yapı, bireylerin mahrem alanlara dair deneyimlerini doğrudan ifade etmek yerine, dolaylı, performatif ve sözsüz edimlerle iletme zorunda kaldıklarını göstermektedir. Regl gibi biyolojik olarak doğal bir sürecin aile içinde konuşulamaz hale gelmesi, bu gramerin aile içi iletişimde nasıl işlediğini ve normatif yapılarla nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

İslam geleneğinde, Hristiyanlıktakine benzer şekilde, bireyin mahrem olanı itiraf ederek kendini özgürleştirilmesi fikri meşruiyet kazanmaz; cinsellik, eşcinsellik ya da cinsel taciz gibi konuların açıkça dile getirilmesi bireysel bir hak ya da özgürlük değil, toplumsal istikrar açısından bir tehdit olarak görülür (Suman, 2017, s. 88). Bu açıdan İslam kültürel coğrafyasında mahremiyet, söylem üzerinden değil, büyük ölçüde “giz” üzerinden inşa edilmektedir. Bu bağlamda, bireyin mahrem deneyimlerini açık biçimde ifade etmesi, cemaatin bütünlüğünü tehdit eden bir unsur (Göle, 2016) olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal düzenin korunması, bireyin iç dünyasını dışa vurmasından daha öncelikli kabul edilmekte; mahrem olana dair açıklık, çoğu zaman toplumsal alan için rahatsız edici bir durum olarak algılanmaktadır. Bu kültürel çerçevede, annelerin regl sürecine dair açık yönlendirme sunmaması ve deneyimin çoğunlukla dolaylı, sözsüz biçimlerde aktarılması, mahremiyetin bireysel sınırdan çok toplumsal düzeni koruyan bir denetim mekanizması olduğunu göstermektedir. Bu durum, Göle’nin (2017) “söylenmeyenler toplumu” kavramı içinde anlam kazanmaktadır.

Mahremiyet, yalnızca bireyin özel alanını değil, aynı zamanda toplumsal ahlakın sorgulanamaz sınırlarını inşa eden bir suskunluk rejimi olarak işlev görmektedir. Regl gibi biyolojik bir sürecin konuşulamaz hale gelmesi, bireyin yalnızlaşmasına ve normatif denetimin içselleştirilmesine yol açmaktadır. Bu kültürel zeminde bedenle kurulan ilişki doğrudanlık değil, örtülülük ve suskunluk üzerinden şekillenmekte; regl olma ise suçluluk, utanç ve tedirginlik duygularıyla deneyimlenmektedir.

Geleneksel yapıdaki hiyerarşik düzen yerini, bireylerin sınırlarını ve ihtiyaçlarını merkeze alan, daha esnek ve katılımcı bir yapıya bırakmaktadır. Örneğin katılımcılardan birisinin (A4) annesinin, “*Şimdiki kafam olsaydı, sizinle her şeyi konuşurdum.*” ifadesi, geçmişteki mahremiyet anlayışının, bireyler arasında daha açık ve rahat bir iletişimin kurulmasına elverişli bir zemin sunmadığını ve bu anlayışın zaman içinde sorgulanmaya başlandığını göstermektedir. Günümüzde annelerin, kızlarıyla kurduğu arkadaşça ilişki ise bu dönüşümün somut bir örneğidir. Nitekim günümüz anne-kız ilişkilerinde mahremiyet anlayışı daha açık ve karşılıklı güvene dayalı bir şekilde yeniden inşa edilmektedir. Annelerin, kızlarıyla “*her şeyi konuşabilen (K8)*” ve onların özel yaşamlarını rahatlıkla paylaşabilecekleri bir ilişki kurmuş olması, aile mahremiyetindeki bu dönüşümü somut bir şekilde ortaya koyar. Bu dönüşüm, kısmen “anneliğin icadının” bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır; çocuğa daha fazla özerklik verilen, daha yumuşak ve daha eşitlikçi bir çocuk yetiştirme modeli gelişmiştir (Giddens, 2018, s. 109).

Modernleşme süreci, mahremiyetin geleneksel kültürel kodlarını çözerek, bireyin bedensel ve duygusal deneyimlerini açıkça ifade edebileceği yeni bir iletişim kültürünün gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca bireyin kendini ifade etme biçimlerini değil, aynı zamanda aile içi iletişimin yapısını da köklü biçimde etkilemektedir. Foucault’nun modern toplumlara özgü olarak tanımladığı “*itiraf etme*” pratiği, bireyin en mahrem deneyimlerini bir otorite figürüne açıklama eğilimini içerir (Göle, 2016, s. 38). Bu bağlamda günümüz anneleri, kızlarının regl, romantik ilişki gibi mahrem addedilen süreçlerine dair deneyimlerini dinleyen, anlayan ve eşlik eden bir figür olarak yeniden konumlanmaktadır.

Katılımcıların regl konusunda anneleriyle açıkça konuşabildiklerini ifade etmeleri, örtme, susma ve gizleme yönündeki geleneksel pratiklerden uzaklaşıldığını göstermektedir. Regl gibi

bedensel bir sürecin konuşulabilir hale gelmesi, yalnızca bireysel özerkliğin bir tezahürü olarak değil, aynı zamanda mahremiyetin toplumsal bağlamda yeniden tanımlanmasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, bir yandan bireyin bedenine ve deneyimlerine dair söz üretme kapasitesini artırırken, diğer yandan kadın bedeniyle ilişkili tabuların çözülmesine ve cinsiyet temelli normların sorgulanmasına olanak tanımaktadır. Böylelikle kadın bedeni, aile içinde hem daha görünür hem de daha konuşulabilir bir zemine taşınmaktadır. Bu değişim, bazı mahrem konuların “*tabu alanı*” olmaktan çıkarak, “*paylaşım ve öğrenme alanı*” haline geldiği modern aile yapısına işaret eder.

Modern ebeveynlik anlayışı, ebeveynlerin çocuklarıyla güçlü duygusal bağlar geliştirmesini teşvik ederken, aynı zamanda onların bireysel özerkliklerini tanımalarını da gerekli kılmaktadır (Giddens, 2018, s. 100). Bu çerçevede, kız çocuklarının yalnızca biyolojik süreçlerini değil; aynı zamanda toplumsal olarak tabu addedilen duygusal deneyimlerini –örneğin bir erkeği beğenme, sevgili, flört, evlilik gibi– anneleriyle paylaşabilmeleri, modern mahremiyet anlayışının hem bireysel özgürlük hem de ilişkisel açıklık temelinde yeniden şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda mahremiyet, artık sadece korunması gereken özel bir alan değil; aynı zamanda kimlik inşa edilen ve karşılıklı öğrenmenin mümkün kılındığı toplumsal bir alan olarak yeniden tanımlanmaktadır. Aile mahremiyetindeki bu dönüşüm, aynı zamanda aile içi güç dinamiklerinin yeniden yapılandığını da işaret etmektedir. Annelerin kızlarıyla karşılıklı fikir alışverişinde bulunması, otoriter ebeveynlik modelinin yerini daha eşitlikçi ve katılımcı bir ilişki biçimine bıraktığını göstermektedir. Geleneksel yapıdaki “*öğreten ebeveyn*” figürü, modern ailelerde “*birlikte öğrenen ve paylaşan ebeveyn*” figürüne evrilmiştir.

Her iki kuşağın eğitim taleplerine yönelik ebeveyn tutumları, aile içi ilişkilerde ve mahremiyet anlayışında yaşanan dönüşümün önemli bir göstergesidir. Geçmişte, özellikle kadınların yaşamlarına dair kararlar büyük ölçüde ebeveyn, özellikle de baba figürünün otoritesiyle belirlenmekteydi. Eğitim, meslek seçimi veya evlilik gibi konularda kadınların kendi arzularını dile getirmekte zorlanmaları, yalnızca bireysel çekingenlikten değil, kadın özerkliğini sınırlandıran toplumsal yapıdan kaynaklanıyordu. Bu yapı, aile içi iletişimi şekillendirmiş; kız çocuklarının geleceklerine dair kararlar çoğunlukla yönlendirme veya bastırma yoluyla verilmiştir. Ne var ki günümüzde aile yapısının önemli ölçüde dönüşüm geçirdiği gözlemlenmektedir. Katılımcı anlatımları (K4, K6), genç kızların eğitim ve kariyer gibi bireysel tercihlerine ilişkin düşüncelerini anneleriyle daha açık biçimde paylaşabildiklerini ortaya koymaktadır. A3 kodlu katılımcının “*Şimdiki gençler istiyorlar, söylüyorlar.*” ifadesi, bu dönüşümün aile içi ilişkilere nasıl yansıdığına dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Genç bireyler artık yalnızca planlarını değil, kişisel arzularını da ifade etmekte daha rahat davranmakta; bu durum, geçmişteki otoriter aile yapısının zayıfladığını ve yerini daha *diyalojik* bir iletişim modeline bıraktığını göstermektedir.

Bu dönüşümde modernleşme süreci belirleyici bir rol oynamıştır. İş ve özel yaşam alanlarının ayrışmasıyla birlikte erkek figürünün ev üzerindeki mutlak otoritesi zayıflamış; çocukların korunması gereken bireyler olarak algılanmaya başlanmasıyla birlikte, çocuk yetiştirme sorumluluğu büyük ölçüde annelere geçmiştir. Bu değişim sürecinde, evin otorite merkezi babadan annenin duygusal emeğine kaymış ve bu durum aile içi ilişkilerin doğasını yeniden biçimlendirmiştir (Giddens, 2018, s. 48). Böylece mahremiyet, eğitim ve kariyer gibi bireysel konular aile içinde daha rahat konuşulabilir hale gelmiş; bireylerin kendi yaşamlarına dair söz hakkı güçlenmiştir. Ancak bu dönüşüm yalnızca otorite ilişkileriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda aile içi mahremiyetin tanımını ve gündelik yaşam pratiklerini de derinden etkilemiştir. Geçmişte mahremiyet, büyük ölçüde hiyerarşik yapılar içerisinde, ortak değerler ve ritüeller etrafında şekillenmiştir. Katılımcılardan birinin (A2) “*Annemizin bir bakışı bize yetiyordu.*” ifadesi, bu otoriter yapının duygusal bağlarla iç içe geçmiş biçimini yansıtmaktadır. O dönemde mahremiyet, bireysel sınırların ötesinde, aile biriminin kolektif değerleri doğrultusunda tanımlanmakta; örneğin aile sofrası yalnızca bir beslenme alanı değil, aynı zamanda söz konusu değerlerin yeniden üretildiği bir sosyal mekân olarak işlev görmektedir.

Ne var ki günümüzde, özellikle dijital teknolojilerin gündelik yaşamın merkezine yerleşmesiyle birlikte, bu tür ortaklık alanları anlam kaybına uğramaya başlamıştır. Aynı katılımcının (A2) “*Çocuk sofrada telefonuyla meşgul, beni anlamıyor bile.*” ifadesi, fiziksel birlikteliğin geçmişe nazaran artık duygusal ya da sosyal bir yakınlığa karşılık gelmediğini ortaya koymaktadır. Dijital medyanın bireylerin dikkatini aile içi etkileşimden dış dünyaya yönlendirmesi, klasik mahremiyet anlayışını dönüştürmekte; böylece ev, birlikte olmanın sürdüğü ancak aynı zamanda karşılıklı yabancılaşmanın da derinleştiği bir mekâna evrilmektedir. Bu dönüşüm, modern ailenin kamusal alanla kurduğu ilişkinin yeniden şekillendiğini de ortaya koymaktadır.

Aile, artık özel değerleri ve ilişki biçimlerini üreten bir yapı olmaktan çıkmakta; bunun yerine, kamusal alanda üretilen içeriklerin tüketicisi konumuna gelmektedir. Elektronik posta, uydu yayınları ve akıllı cihazlar aracılığıyla yalnızca ulusal değil, küresel kamusalılıklara da açılan aile, dışsal etkilerle daha yoğun biçimde karşı karşıya kalmaktadır (Çaha, 1998, s. 92). Katılımcının (A2) “*Çocuklarımız bizim sözümüzü dinlemiyor, dışarıdan etkileniyorlar*” ifadesi, ebeveyn otoritesinin zayıfladığını ve bireylerin, özellikle gençlerin, yönelimlerini artık daha çok medya ve dışsal referanslar üzerinden belirlediklerini göstermektedir. Bu noktada aile, çocukların sosyalleşmesini yönlendiren temel bir birim olmaktan uzaklaşmakta ve giderek mikrotoplum işlevini yitirmektedir (Prost, 2021, s. 80). Böylece aile, bir kurum olmaktan çok, bireylerin özel hayatlarının kesişim noktası hâline gelmektedir.

Katılımcı A2’nin “*Herkesin kendine dokunulmaz bir alanı var*” ifadesi ise bireyselleşmenin aile içi dinamiklerde nasıl bir yalnızlaşmaya yol açtığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Bireylerin kendi mahremiyetlerini korumak adına bağımsız kimlikler inşa etmesi, aile içindeki geleneksel birlik ve dayanışma kültürünün zayıflamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda modern mahremiyet anlayışı, artık bireylerin aidiyet hissettiği ortak bir zemin sunmak yerine, kişisel alanların öncelendiği bir yapıya evrilmiştir (Çaha, 1998, s. 92). A2’nin “*Önceden biz vardık, şimdi o ‘biz’ yok*” ifadesi bu dönüşümün özlü bir yansımasıdır. Gençlerin “*Ben özgürüm, bana karışamazsın* (A2)” yaklaşımı ise yalnızca kuşaklar arası farklılıkları değil; aynı zamanda mahremiyetin kolektif yapısından koparak bireysel alanlara bölünmesini de ifade etmektedir. Bu durum, aile bireylerinin kişisel sınırlarını koruma eğiliminin kolektif aile yapısını dönüştürdüğünü ve mahremiyetin bireyselleşme ekseninde yeniden tanımlandığını göstermektedir.

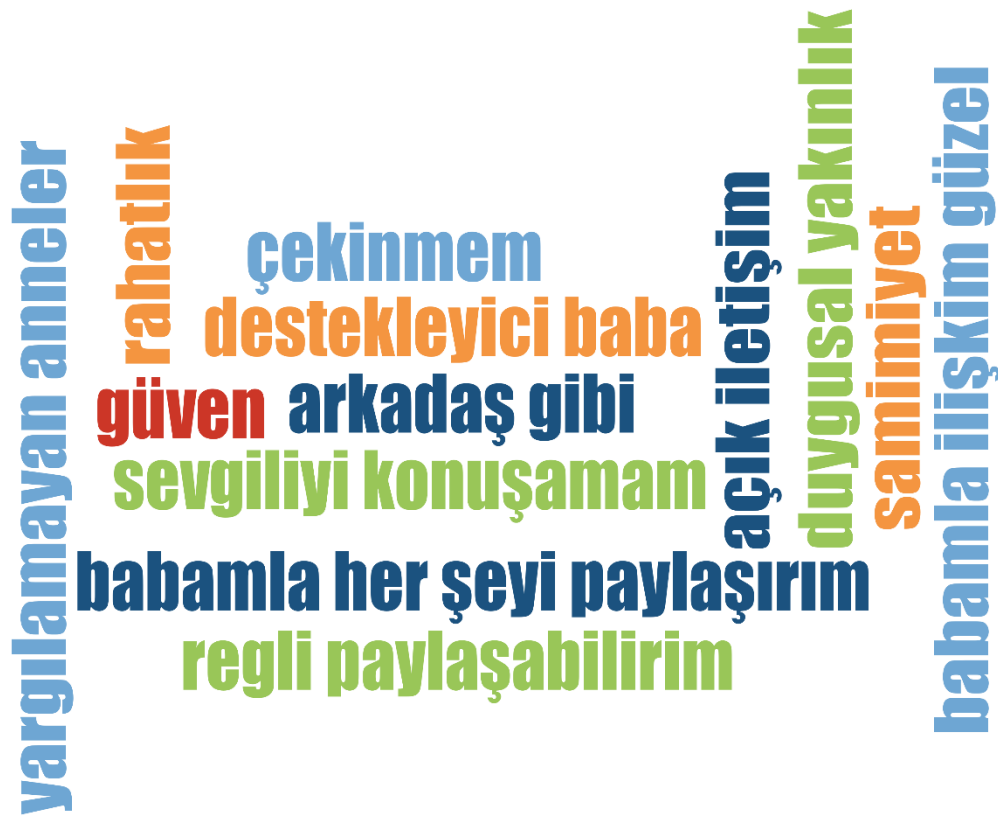
Tartışma

Aile içi mahremiyetin kuşaklar arası dönüşümünü, anne-kız ve baba-kız ilişkileri bağlamında toplumsal normların, otorite yapılarının ve kültürel değerlerin değişimiyle birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Bu açıdan aile mahremiyetinin dönüşümünü yalnızca bir kuşak değişimi meselesi değil; toplumsal ve kültürel etkileşimlerle de yeniden inşa edilen kültürel normların, toplumsal cinsiyet rollerinin ve dijitalleşmenin iç içe geçtiği çok katmanlı bir süreçtir. Katılımcı anlatımları, geleneksel aile yapısında mahremiyetin daha çok suskunluk, denetim ve itaat yoluyla düzenlendiğini; modern aile yapısında ise bu sınırların daha esnek, diyaloga açık ve birey merkezli bir zemine kaydığını göstermektedir. Özellikle anne kuşağında gözlemlenen “*sessizlik grameri*”, kadın bedeniyle ilgili konuların ifade edilmesini baskılayan bir kültürel örüntüyü yansıtırken, genç kuşakta bu alanlar artık açıkça konuşulabilen, paylaşılabilen ve müzakere edilebilen deneyimlere dönüşmüştür. Baba figürünün otoriter konumdan duygusal ve rehberlik edici bir role evrilmesi ise yalnızca toplumsal cinsiyet rollerinin değil, mahremiyetin aile içindeki yerinin de yeniden kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca özel alanların açılması değil, aynı zamanda aile içinde güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir.

Literatürde de benzer biçimde, toplumsal değişimle birlikte babalık rolünün geleneksel “geçim sağlayıcı” kimlikten uzaklaşarak daha katılımcı, çok boyutlu ve aktif bir modele evrildiğine işaret eden (Mercan & Şahin, 2017), babaların geçmişe kıyasla çocuklarıyla daha fazla

zaman geçirdikleri ve bakım süreçlerinde daha fazla sorumluluk üstlendikleri vurgulayan (Kuzucu, 2011) çalışmalar bulunmaktadır. Literatürde yine araştırmamızın sonuçlarına benzer şekilde annelerin kendi babaları ile eşlerini “eski baba/yeni baba” ikiliği üzerinden karşılaştırarak önceki kuşak babaları mesafeli, otoriter figürler; eşlerini ise çocuklarına yakın, onlara sarılan ve ev işlerinde yardımcı olan babalar olarak tanımladıkları bulgulara rastlanmaktadır. Bu “yeni baba” figürü, modern çekirdek aile idealinde bir yandan evin temel ekmek kazananı olmayı sürdürürken, diğer yandan çocuklarla daha fazla vakit geçiren ve onlara duygusal yakınlık kuran bir rol olarak yüceltilmekte; böylece dönüşen babalık anlayışı, eşitliksiz cinsiyet rejiminin yeniden üretimine katkı sağlamaktadır (Kocatepe & Bilgi, 2018). Sonuç olarak, kuşaklar arası düzlemde gözlenen bu dönüşüm, aile içi mahremiyetin yeniden tanımlanmasına yol açmakta; bu süreç aile içi mahremiyetin sınırlarının yeniden çizilmesi ve aile içindeki güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir.

Şekil 1. Kız Grubu Katılımcılarının Aile İlişkileri Kod Bulutu

Şekil 2. Anne Grubu Katılımcılarının Aile İlişkileri Kod Bulutu

Sonuç ve Öneriler

Modernleşme, bireyselleşme ve dijitalleşme süreçleri ise mahremiyetin yalnızca fiziksel değil, dijital ve duygusal boyutlarını da dönüştürerek aileyi çok katmanlı bir etkileşim alanına dönüştürmüştür. Aile, artık sadece birlikte yaşanılan ortak deneyimler alanı olmanın ötesinde farklı bireysel mahremiyetlerin bir arada var olmaya çalıştığı bir toplumsal mikrodünya haline gelmiştir. Dijital teknolojiler, fiziksel birlikteliği duygusal yakınlıkla eşitleyen anlayışı zayıflatmış; bu da aile içi yalnızlaşmayı, yabancılaşmayı ve bireysel mahremiyetlerin keskinleşmesini beraberinde getirmiştir.

Mahremiyet, artık ne sadece gizlenmesi gereken bir alan ne de mutlak bir açıklık idealiyle tanımlanabilir; aksine, bireylerin öznel deneyimlerinin, kuşaklar arası müzakerelerin ve toplumsal dönüşümlerin kesişiminde sürekli olarak yeniden üretilen dinamik bir sosyal alan niteliği taşımaktadır. Bu dönüşüm, mahremiyetin tamamen ortadan kalktığı bir süreci değil, her değişimde bir süreklilik; her süreklilikte ise bir değişim barındıran devingen bir yapıyı ifade etmektedir. Dolayısıyla, kuşaklar arası farklılaşmaya rağmen, aile içi mahremiyet pratiklerinin süreklilik ve değişim dinamikleri içinde yeniden üretildiği ve bu sürecin hem özel hayatın tanımını hem de toplumsal ilişkilerin doğasını yeniden düşünmeyi gerekli kıldığı söylenebilir.

Gelecek araştırmalarda, daha çeşitlendirilmiş örneklerle çalışarak, farklı aile yapılarında (örneğin tek ebeveynli ya da geniş ailelerde) mahremiyetin nasıl şekillendiği incelenebilir. Ayrıca dijitalleşmenin, toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve çocukluk kavramının mahremiyetle ilişkisine dair daha derinlikli analizler yapılması, bu alandaki kuramsal birikime önemli katkılar sağlayacaktır. Böylelikle aile mahremiyetinin yalnızca bireysel sınırlarla değil; dijital, kültürel ve toplumsal düzeylerde yeniden üretildiği daha bütüncül bir perspektif geliştirilebilir.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2022). Ailede mahremiyet. Ş. Albayrak (Ed.), *Tüm yönleriyle mahremiyet*, içinde (ss. 389-405). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2014). Bireyin siyasal sosyalizasyonunda ailenin rolü. M. Aydın (Ed.), *Aile sosyolojisi yazıları* içinde (ss. 119-139). İstanbul: Açılım Kitap.
- Bates, A. P. (1964). Privacy—A useful concept? *Social Forces*, 42(4), 429-434.
- Bengtson, V., Elder, G., & Putney, N. (2012). The lifecourse perspective on generations. J. Katz, S. M. Peace, S. Peace, & S. Spurr (Ed.), in *Adult lives: A life course perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Buckley, T., & Gottlieb, A. (1988). *Blood magic: The anthropology of menstruation*. Berkeley: University of California Press.
- Canatan, K. (2018). Aile kavramının tanımı. K. Canatan & E. Yıldırım (Ed.), *Aile Sosyolojisi* (7. baskı) içinde (s. 53-64). İstanbul: Açılım Yayınları.
- Canatan, K., & Avşar, S. A. (2019). Anne-baba ve ergen çocukların mahremiyet algısındaki farklılıkların sosyal medya üzerinden okunması. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 93-125.
- Çaha, Ö. (1998). İdeolojik kamusalın sivil kamusal dönüşümü. *Doğu Batı*, 5(2), 1998-1999.
- Dereli, M. D. (2022). Mahremiyetin dönüşümünün dinî hayata etkisi. Ş. Albayrak (Ed.), *Tüm yönleriyle mahremiyet* içinde (ss. 189-213). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel farkın inşası: Felsefi bir problem olarak cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Fahey, T. (1995). Privacy and the family: Conceptual and empirical reflections. *Sociology*, 29(4), 687-702.
- Foucault, M. (2017). *Doğruyu söylemek* (6. bs; K. Eksen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Giddens, A. (2018). *Mahremiyetin dönüşümü* (4. bs; İ. Şahin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Göle, N. (2016). *Modern mahrem* (13. bs). İstanbul: Metis.
- Göle, N. (2017). *Seküler ve dinsel: Aşınan sınırlar* (E. Ünal, Çev.). İstanbul: Metis.
- Güloğlu, M. F. (2022). *Baba otoritesi bir aile sosyolojisi denemesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Han, B.-C. (2017). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve yeni iktidar teknikleri* (Ş. Alpagut, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Hartley, J. (1995). Case studies in organizational research. in C. Cassell & G. Symon (Ed.), *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide* (ss. 208-229). London: Sage.
- Kaplan, C. (2019). *Türkiye’de mahremiyetin dönüşümünün aileye etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kocatepe, B., & Bilgi, S. (2018). Toplumsal bir inşa olarak babalık: Annelerin yaşam öykülerinde baba imgesi. *Fe Dergi*, 10(2), 42-59.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.

- Macit, M. (2014). Türkiye’de toplumsal değişim ve aile “Tahta çanaklar” öyküsü üzerinden bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 13-24.
- Mannheim, K., & Kecskemeti, P. (1952). The Problem of Generations. in *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge.
- Mercan, Z., & Şahin, F. T. (2017). Babalık rolü ve babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak sosyolojisi: Kavramsal ve metodolojik temeller. *Sosyoloji Divanı*, 13, 9-27.
- Özçetin, H. (2024). *Ahlaki giyinmek: Türkiye’de cinsel ahlak üzerine bir deneme* (S. Coşar, Çev.). İstanbul: Metis.
- Öztan, G. G. (2011). *Türkiye’de çocukluğun politik inşası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (2. bs; M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Prost, A. (2021). Özel hayatın sınırları ve alanları. G. Duby & P. Aries (Ed.), *Özel hayatın tarihi: birinci dünya savaşından günümüze* içinde. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Suman, D. (2017). Feminizm, İslam ve kamusal alan. N. Göle (Ed.), *İslamın yeni kamusal yüzleri* *İslam ve kamusal alan üzerine bir atölye çalışması* içinde (3. bs, s. 264). İstanbul: Metis.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (11. bs). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal değişme sürecinde aile. K. Canatan & E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* içinde (7. bs). İstanbul: Açılım.
- Yılmaz, M. (2022). Mahremiyetin değişiminin aileye etkisi. Ş. Albayrak (Ed.), *Tüm yönleriyle mahremiyet* içinde (ss. 433-455). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları* (3. bs; İ. Günbayı, Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı

Tarih:02.01.2023

No: E.88656144-000-2300000128

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %55

2. yazar katkı oranı : %45